

WOJNA ROSYJSKO-UKRAIŃSKA W KONTEKŚCIE BEZPIECZEŃSTWA GLOBALNEGO¹**WSTĘP**

24 lutego 2022 roku Federacja Rosyjska zdradziecko rozpoczęła agresję wojskową na pełną skalę przeciwko Ukrainie. Rosja przeszła od ukrytej wojny hybrydowej (od 26 lutego 2014 r.) do fazy otwartej wojny totalnej. Ukraina znalazła się w epicentrum jednego i prawdopodobnie największego i najbardziej ekstremalnego rozłamu społeczno-kulturowego we współczesnym globalnym świecie. Jednocześnie naukowcy, analitycy i badacze, przede wszystkim ukraińscy, znajdują się w strefie bezpośredniej reakcji, w warunkach burzliwych i fatalnych dla Ukrainy, Europy i świata wydarzeń. Jest to dla badacza niezastąpione doświadczenie bezpośredniej obserwacji, zwłaszcza w czasie wojny, kiedy wydarzenia, znaczenia, a nawet materialne artefakty szybko się zmieniają lub giną. Podejścia do wojny rosyjsko-ukraińskiej od 2014 roku podlegały i nadal podlegają będzie przekształceniom narracyjnym. Różnice w pojmowaniu sensu wydarzeń przez tych, którzy piszą historię, i w ideach tych, którzy ją tworzą, są nieuniknione.

W ciągu ostatniej dekady pojawiło się szereg opracowań naukowych, wniosków analitycznych i eksperckich dotyczących problematyki przyczyn i przebiegu współczesnej wojny rosyjsko-ukraińskiej (Felshtinsky&Stanchev, 2022; Gorbulin, 2017; Herpen, 2015; Kuzio, 2017; Magda, 2017; Parahonsky&Yavorska, 2019; Perepełycia, 2015). W oparciu o różne podejścia (historyczne, geopolityczne, teorię wojny, okno możliwości, zderzenie cywilizacji, opóźnioną wojnę itp.) badacze próbowali uzasadnić różne aspekty rosyjskiej wojny hybrydowej i wojny na pełną skalę z Ukrainą. Jednak ogólna analiza rosyjskiej agresji od 2014 roku i znaczenie płynących z niej skutków dla Ukrainy, Europy i świata pozostaje aktualna. Dlatego te teoretyczno-konceptualne badanie historyczne jest właściwie pionierskie pod względem kompleksowego badania wojny rosyjsko-ukraińskiej z lat 2014–2023. Niniejszy artykuł stanowi jedynie zarys zagadnienia, które wymaga dalszych pogłębionych studiów.

Celem zaprezentowanej pracy jest zbadanie i uogólnienie łańcucha przyczynowego, cech, fundamentalnych kontrowersji i skutków wojny rosyjsko-ukraińskiej w przedziale chronologicznym 2014–2023. Jednocześnie mamy pełną świadomość ciągłego trwania procesu i przesuwalności jego granic chronologicznych (rok 2023). Prowadzone badania opierają się na podejściu dia-

---

¹ Udział autorów w napisaniu artykułu: Alla Kyrydon– 50%, Serhiy Troyan — 50%.

lektycznym, porównawczym, międzynarodowym prawniczym i systemowym. Praca została sporządzona zgodnie z zasadami naukowości, obiektywizmu, dialektyki, historyzmu, systematyczności i wieloczynnikowości. Metodologia badań polega na odejściu od tzw. myślenia czy widzenia tunelowego (kiedy w umyśle tkwi pewien wzorzec, typowe sposoby rozwiązania problemu, które uruchamiają się w zależności od sytuacji) na rzecz uogólnień oraz włączeniu treściowo-wydarzeniowej fabuły wojny rosyjsko-ukraińskiej w lokalny (ukraiński), regionalny (europejski) i globalny (światowy) kontekst historyczny.

W świetle tych uwag proponujemy kilka refleksji na temat genezy, przyczyn, etapów, charakterystyki oraz lokalnych, regionalnych i globalnych skutków wojny rosyjsko-ukraińskiej z lat 2014-2023.

PRZESŁANKI I PRZYCZYNY WOJNY ROSJI Z UKRAINĄ

Zmiany systemowe o charakterze regionalnym i globalnym na arenie międzynarodowej po upadku bloku komunistycznego doprowadziły nie tylko do nowej jakości systemu międzynarodowego, ale również spowodowały zawirowania w stosunkach między głównymi graczami, zwłaszcza w kontekście konfrontacji liberalnej demokracji z autorytaryzmem (Bieleń, 2021; Kuźniar, 2022). Taka sytuacja znalazła wyraz w intensyfikacji polityki międzynarodowej Federacji Rosyjskiej. W szczególności Kreml dążył do pełnej kontroli i podporządkowania sobie przestrzeni poradzieckiej. Specjalne znaczenie w planach rosyjskiej polityki zagranicznej miała Ukraina, która powinna była przede wszystkim wejść w geopolityczną strefę wpływów Rosji.

Przesłanki do rosyjskiej agresji na niepodległą Ukrainę w latach 2014-2023 kształtowały się od czasu rozpadu ZSRR i pierwszych lat współczesnej niepodległości Ukrainy. Upadek imperium sowieckiego i bloku komunistycznego pod koniec XX wieku stał się próbą samodzielności dla wielu narodów. Badacze twierdzą, że znaczna część Rosjan cierpi na tzw. „syndrom wersalski” (termin ten zdawał się oznaczać bolesną reakcję Niemców na traumę militarnej klęski i trudne warunki traktatu wersalskiego z 1919 r.) (Kornijevsky&Fylypenko, 2021). Wspólny i typowy dla obu przypadków jest „kompleks pokonanych”, wyolbrzymianie „katastrofalnej” klęski oraz chęć przywrócenia statusu mocarstwa i zwrotu utraconych terytoriów. Po zmianie władzy w Federacji Rosyjskiej w latach 1999–2000 idee te stały się właściwie częścią oficjalnej ideologii i retoryki politycznej. Przykładem tego były wypowiedzi W. Putina o rozpadzie ZSRR jako „największej katastrofie geopolitycznej XX wieku” (kwiecień 2005) oraz o „niesprawiedliwym” włączeniu „pierwotnie rosyjskich terytoriów” do sowieckiej Ukrainy (grudzień 2019); oświadczenie deputowanego do Dumy Państwowej z prorządowej partii „Jedna Rosja” E. Fiodorowa (listopad 2015 r.) o potrzebie odbudowy państwa rosyjskiego w granicach ZSRR w 1945 r. itp. W celu „przywróce-

nia historycznej sprawiedliwości” konieczne jest ukaranie wewnętrznych przeciwników rosyjskiej ideologii neoimperialnej oraz położenie kresu liberalno-demokratycznemu wpływowi państw zachodnich na Ukrainę i powrót jej do pełnej sfery geopolitycznego podporządkowania Ukrainie. Rosja. Takie poglądy aktywnie propagują prorządowi intelektualiści, naukowcy, propagandyści (O. Dugin, A. Fursow, L. Iwaszow, W. Nikonow, O. Płatonow, O. Prochanow).

Sytuacja w stosunkach rosyjsko-ukraińskich uległa pogorszeniu w związku z niechęcią Ukrainy do bezpośredniego udziału w integracji euroazjatyckiej pod przewodnictwem Rosji, aktywnym rozwojem współpracy Ukrainy z UE i NATO oraz generalnie pomyślnym postępem procesów demokratyzacyjnych na Ukrainie. Pomarańczowa rewolucja i rewolucja godności stały się potwierdzeniem kursu Ukrainy w kierunku demokracji, integracji europejskiej i euroatlantyckiej. Rosja uznała to wszystko za zagrożenie dla swojej dominacji w przestrzeni poradzieckiej i wykorzystywała to jako pretekst do agresji na Ukrainę. Początkowo, od 26 lutego 2014 r., rozwijała się w formie wojny hybrydowej, której towarzyszyła okupacja i bezpośrednia aneksja przez Rosję terytorium Ukrainy — autonomicznej republiki Krymu, części obwodów donieckiego i ługańskiego. Za bezpośrednią przyczynę wojny Rosji na pełną skalę z Ukrainą od 24 lutego 2022 roku można uznać dążenie Kremla do ożywienia rosyjskich wpływów w przestrzeni poradzieckiej poprzez ogłoszenie nowoczesnego neoimperium rosyjskiego w postaci unii międzypaństwowej pod auspicjami Moskwy. Ukraina musiała stać się jej obowiązkową częścią, bez kontroli, nad którą Rosja nie widzi swojej przyszłości jako pełnoprawnego państwa-imperium.

Wskazuje na to, że te same idee faktycznie zostały powtórzone w tekście jednego z prokremelskich ideologów P. Akopowa, opublikowanym (choć dokument ten bardzo szybko zniknął z serwisu) pod tytułem „Atak Rosji i Nowy Świat” na stronie internetowej rosyjskiej agencji państwowej RIA Novosti 26 lutego 2022 r. (Akopov, 2022). Blitzkrieg planowano zakończyć w tym dniu, niemal natychmiast po rozpoczęciu działań wojennych. W tekście szczerze nakreślono cele przywództwa rosyjskiego deklarujące w szczególności, że „Rosja przywraca swoją kompletność historyczną, skupiając świat rosyjski, naród rosyjski — w całości Wielkorusów, Białorusinów i Małorusinów”, Rosja uruchomiła specjalną operacji „ostatecznego rozwiązania kwestii ukraińskiej”, „nie będzie już Ukrainy jako anty-Rosji” (Akopov, 2022).

Wśród głównych przyczyn wojny rosyjsko-ukraińskiej wyróżnimy następujące.

Cywilizacyjna — wojna rosyjskiej cywilizacji eurazjatyckiej przeciwko lokalnej cywilizacji ukraińskiej (Myhalchenko, 2013; Troyan, 2016). Różnice międzycywilizacyjne tworzą istotne błędy w rozumieniu stanu i perspektyw rozwoju. Strona rosyjska starała się nie dostrzegać ukraińskich różnic natury cywilizacyjnej, zawsze podkreślała wspólne pochodzenie i rozwój trzech ludów wschodniosłowiańskich — białoruskiego, rosyjskiego i ukraińskiego. Sama możliwość wyboru

przez Ukrainę zachodnioeuropejskiej orientacji cywilizacyjnej była postrzegana przez oficjalną Moskwę jako zagrożenie dla jej tradycyjnej pozycji geopolitycznej w Europie Wschodniej. Rosja postrzega europejskie i euroatlantyckie wektory rozwoju Ukrainy jako zagrażające dla pozycji Federacji Rosyjskiej jako potężnego regionalnego i globalnego aktora oraz dla idei „ruskiego mira” jako ideologicznego wsparcia współczesnego rosyjskiego społeczeństwa i rosyjskiej państwowości. Niechęć Ukrainy do wpisania się w rosyjski cywilizacyjny paradygmat rozwoju, orientacja oficjalnego Kijowa na ogólnoeuropejskie i euroatlantyckie wartości demokratyczne stały się motywem podstawowym współczesną rosyjską „krucjatę” przeciwko Ukrainie. Wyraziło się to w politycznej i dyplomatycznej presji Rosji, jej wojnach gospodarczych i informacyjnych przeciwko Ukrainie, a następnie przekształciło się w wojnę hybrydową (od 26 lutego 2014 r.) i wojnę na pełną skalę (od 24 lutego 2022 r.).

Imperialna — do osiągnięcia dominacji Rosji w Eurazji i świecie. Idea imperialna w wymiarze historycznym zawsze była i jest konstruktem propagandy i uzasadnieniem ekspansjonistycznej polityki Rosji. Celem tej polityki jest poszerzanie własnej strefy wpływów i maksymalne osłabianie pozycji innych międzynarodowych graczy (Dugin, 1997; Korovin, 2016). Tym samym Kreml uzasadnia główny motyw wojny rosyjsko-ukraińskiej potrzebą walki na terytorium Ukrainy z USA i ich sojusznikami z bloku NATO (czyli wojną z Anglosasami). Rosyjski prezydent, rząd i parlament wyjaśniają, że zmuszenie Ukrainy do zawarcia pokoju jest niezbędnym krokiem do ochrony regionalnych i globalnych interesów Rosji. W rzeczywistości chodzi o zaspokojenie ekspansjonistycznych imperialnych ambicji Rosji w zakresie regionalnej i globalnej dominacji. Wojna z Ukrainą to tylko jedno z narzędzi osiągnięcia takiej dominacji. Innymi narzędziami były i nadal są nośniki energii, wyścig zbrojeń, szantaż nuklearny, wojny informacyjne itp. W rzeczywistości imperialny kierunek kursu rosyjskiej polityki zagranicznej został określony w przemówieniu W. Putina na międzynarodowej konferencji bezpieczeństwa w Monachium 10 lutego 2007 roku (Putin, 2007). Wydarzenie to stało się symbolicznym i realnym punktem wyjścia do rozpoczęcia nowej zimnej wojny między Wschodem (Federacja Rosyjska i jej sojusznicy) a Zachodem (państwa NATO, przede wszystkim USA, i UE). Pierwszym „gorącym” konfliktem była rosyjska agresja na Gruzję w sierpniu 2008 r. Później imperialna polityka Rosji znalazła wyraz w wojnie z Ukrainą w latach 2014–2023. Ukraiński historyk J. Hrycak zauważył, i my podzielamy jego punkt widzenia, że na terenie współczesnej Ukrainy rozstrzygają się losy całego świata (Grycak, 2022).

Geopolityczna — walka Rosji o przestrzeń, o poszerzenie strefy wpływów w Europie Wschodniej jako kwintesencja współczesnego imperializmu rosyjskiego. Rosja jest państwem „ładu” (państwem telokratycznym) i buduje swoją potęgę w oparciu o kontrolę rozległej przestrzeni kontynentalnej Eurazji (Dnisriansky, 2021; Dugin, 1997). Tutaj główną rolę odgrywają dla niej trzy

podprzestrzenie, które są filarami rosyjskiego imperializmu: wschodnioeuropejska, kaukaska i środkowoazjatycka. Rosja zawsze uważała Ukrainę, największy pod względem powierzchni kraj w Europie, za kluczowy obszar przestrzeni Europy Wschodniej. Podporządkowanie sobie ukraińskiej przestrzeni oznaczało dla Rosji rozszerzenie wpływów geopolitycznych, zajęcie terytorium o potężnym potencjale gospodarczym i infrastrukturalnym oraz dużego rynku pracy, usług i kapitałów. Wszystko to nappełniło samą koncepcję rosyjskiego imperializmu pełnym znaczeniem lub innymi słowy „zeuropeizowało” zasadniczo euroazjatyckie państwo rosyjskie. W takim przypadku Rosja tak że ustanowiłaby kontrolę nad Morzem Czarnym, uzyskalaby decydujący wpływ na Balkany i Europę Środkową, co zdaniem Kremla miało ważniejsze znaczenie pod kątem rywalizacji na arenie międzynarodowej.

Ekonomiczna — dla Rosji stanowi kontynuację czynnika geopolitycznego i przewiduje pełne włączenie Ukrainy w sferę eurazjatyckich — czyli rosyjskich — powiązań i stosunków gospodarczych. Z ekonomicznego punktu widzenia dla Rosji kluczową rolę odgrywa tutaj kilka aspektów. Po pierwsze, wzmocnienie rosyjskiego potencjału gospodarczego poprzez uzupełnienie go o ukraińskie surowce naturalne (metale, surowce energetyczne, żyzne gleby, lasy, rzeki, przestrzeń morską itp.). Po drugie, rozbudowa możliwości rosyjskiej infrastruktury transportowej i logistycznej (główne rurociągi, korytarze transportowe, linie elektroenergetyczne itp.). Po trzecie, uzupełnianie zasobów pracy kosztem ukraińskiej siły roboczej. Po czwarte, wzmocnianie potencjału naukowo-technicznego w oparciu o wykorzystanie i zaangażowanie ukraińskich innowacyjnych rozwiązań, programów, technologii, wynalazków. Po piąte, znaczne wzmocnienie szans i perspektyw integracji eurazjatyckiej Rosji oraz potencjalne osłabienie jej konkurenta gospodarczego w postaci Unii Europejskiej. Po szóste, uzupełnienie rosyjskiego potencjału gospodarczego o ukraiński powinno przyczynić się do wzmocnienia zdolności militarnych i technicznych Rosji. Po siódme, wzmocnienie gospodarcze Rosji kosztem Ukrainy, obok innych czynników, jest uznawane przez oficjalną Moskwę za ważny argument przywrócenia mocarstwowych pozycji utraconych w latach 1990. To znaczy, że współczesne rosyjskie mocarstwo może konkurować tylko z innym supermocarstwem współczesnego świata, czyli USA.

Ideologicznie wartościowana — oparta na rosyjskich schematach pojęciowo-teoretycznych i propagandowych wyjaśniających boskie wybranie i wielkość narodu rosyjskiego oraz tzw. prawa historycznego i ochrony interesów ludności rosyjskojęzycznej itp. Wszystko to znalazło odzwierciedlenie w swoistej koncepcji ideowej propagowanej przez rosyjskie władze państwopolityczne i duchowo-prawosławne. Pojęcie to otrzymało nazwę „rasyzmu” i dopiero niedawno weszło do powszechnego użytku dzięki wprowadzeniu jego do encyklopedycznej treści Britannica. Na Ukrainie naukową definicję rasyzmu podał znany politolog i prawnik, akademik Woło-

dymyr Horbatenko. Dzięki niemu koncepcja ta została wprowadzona do Wielkiej Encyklopedii Ukraińskiej (Gorbatenko, 2022). W najogólniejszym sensie podstawą rasyzmu jest mieszanka wielkoruskiego szowinizmu i reakcyjnej ortodoksji, idealizacja i próba odtworzenia sowieckiej przeszłości, mesjanistyczna idea „boskiego wybrania” i szczególna misja cywilizacyjna narodu rosyjskiego w nowoczesnym świecie. Rasyzm to rodzaj współczesnej rosyjskiej odmiany nazizmu, neofaszyzmu — jest to neoimperialna, totalitarna dyktatura, która naśladuje najgorsze praktyki z przeszłości, ucieleśnia idee faszyzmu i narodowego socjalizmu we współczesnej wersji rosyjskiego faszyzmu.

Rada Najwyższa Ukrainy na szczeblu ustawodawczym uznała reżim polityczny w Rosji za „rasyzm” i potępiła go. Uchwała Rady Najwyższej Ukrainy została przyjęta w dniu 2 maja 2023 r. i brzmi następująco: „O stosowaniu przez reżim polityczny Federacji Rosyjskiej ideologii rasyzmu, potępieniu podstaw i praktyk rasyzmu jako totalitarnych i nieludzkich” (Uchwała Rady Najwyższej Ukrainy, 2023). Oświadczenie skierowane jest do Organizacji Narodów Zjednoczonych, Parlamentu Europejskiego, Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy, Zgromadzenia Parlamentarnego OBWE, Zgromadzenia Parlamentarnego NATO, rządów i parlamentów państw obcych z wezwaniem do poparcia potępienia ideologii, polityki i praktyki rasyzmu. Pomyślnie rezolucji wierzą, że pozwoli ona państwom świata określić formy rosyjskiej agresji wobec Ukrainy i potępić politykę Federacji Rosyjskiej, która prowadzi do popełniania zbrodni wojennych i ludobójstwa na narodzie ukraińskim.

Egzystencjalna — mająca na celu zniszczenie Ukrainy jako państwa i narodu ukraińskiego jako nosiciela światopoglądu i pamięci zbiorowej odmiennej od Rosjan i „rosyjskiego świata”. Internetowy Słownik Dictionary uznał przymiotnik „egzystencjalny” (czyli „żywotny”) za słowo roku 2019 na świecie (przynajmniej znaczenie tego terminu było w tamtym roku najczęściej wyszukiwane przez internautów) („Existential” is Dictionary.com’s, 2019). Dla Ukrainy i Ukraińców pojęcie to nabrało szczególnego znaczenia od początku rosyjskiej agresji w 2014 roku. Wtedy wreszcie stało się jasne, że w imię zachowania perspektywy historycznej Ukraińcy muszą walczyć o swoje egzystencjalne znaczenia, o swoje istnienie, o prawo do bycia Ukraińcami i posiadania własnego niepodległego państwa. Sednem tej walki jest obrona wolności jako prawa człowieka do wolnego wyboru. Zamiast tego W. Putin i jego otoczenie, w tym i 75 % Rosjan, którzy popierają „specjalną operację wojskową” na Ukrainie, patrzą na wszystko ukraińskie z punktu widzenia wielkomocarstwowego szowinizmu i uważają za wewnętrzne egzystencjalne zagrożenie dla Rosji. Jak słusznie zauważył profesor historii Ukrainy na Uniwersytecie Harvarda S. Plokhii, w wyniku wojny rosyjsko-ukraińskiej państwowość ukraińska ulega przeformatowaniu w oparciu o naród

polityczny, a Ukraina toczy wojnę nie tylko o swoje prawo do niezależnego bytu, ale także dla całej Europy (Plokhyy, 2022).

Jednostkowo-psychologiczna — jako życiowa projekcja światopoglądowych antyukraińskich kompleksów-konstrukcji prezydenta Rosji W. Putina (Kuzio, 2017; Muhin, 2015; Zaypel, 2016). Znajdowały one wyraz w jego oburzeniu na obojętny stosunek Ukraińców do odbudowy ZSRR, niechęć Ukrainy do przyłączenia się do euroazjatyckiej (zasadniczo prorosyjskiej) jednolitej przestrzeni gospodarczej. Do tego doszły traumy kulturowe z ukraińskich „kolorowych” — Pomarańczowej (2004) i Godności (2013–2014) — rewolucji. Główne ukraińskie wartości — niepodległość, wolność, wola, godność, europejskość — były nie do przyjęcia dla autorytarnego prosowieckiego sposobu myślenia i władzy W. Putina. W związku z tym rosyjski prezydent deklaruje swój stosunek do Ukrainy nie jako nowoczesnego niepodległego państwa, ale jako zbuntowanej prowincji, która chce pozbyć się rosyjskiej kurateli. W rozmowie z prezydentem USA J. Bushem na szczycie NATO w Bukareszcie (2008) W. Putin stwierdził, że nie ma takiego państwa jak Ukraina. „Część jej terytorium to Europa Wschodnia, a znaczna część to dar od nas (Rosji — red.)” (Volovytych, 2014, 20), — powiedział rosyjski prezydent. Takie postawy i motywacje determinują stereotypy podzielne przez W. Putina. On nie dopuszcza istnienia narodu i języka ukraińskiego w jakiegokolwiek formie, a przede wszystkim zasadniczo zaprzecza państwowości ukraińskiej jako idei i praktyce politycznej. Te matryce światopoglądowe kierowały działaniami rosyjskiego prezydenta w kierunku rozpętania najpierw wojny hybrydowej, a następnie wojny na pełną skalę z niepodległą Ukrainą.

Naszym zdaniem zarysowany łańcuch przyczynowo-skutkowy pozwala zrozumieć taktykę i strategię Kremla wobec Ukrainy, anatomie wojny rosyjsko-ukraińskiej, jej charakter, główne cechy i główne wnioski.

PODSTAWOWA CHARAKTERYSTYKA WOJNY ROSYJSKO-UKRAIŃSKIEJ

Autorzy artykułu są świadomi wymiaru badawczej perspektywy i retrospektywy historycznej. Historycy zwykle pracują z materiałem faktograficznym z dystansu pewnego okresu czasowego, kiedy emocje opadły i można stosunkowo spokojnie rozpatrywać „bolesną przeszłość” (Mink&Neumayer, 2007). Jednocześnie zanurzenie się w wir wydarzeń, zobaczenie ich „od środka”, umożliwia refleksję polegającą na odtworzeniu codzienności i swoistej jej aktualizacji. Skoncentrowanie się na wydarzeniach wojny rosyjsko-ukraińskiej z lat 2014–2023 pozwala na wyodrębnienie kilku jej zasadniczych cech. Głównymi są hybrydowy, a następnie pełnowymiarowy charakter wojny, która ma dla Ukrainy znaczenie walki cywilizacyjnej, egzystencjonalnej, narodowowyzwoleńczej.

30 listopada 2013 r. na Ukrainie rozpoczęła się Rewolucja Godności pod hasłami europejskiego wyboru i podpisania umowy stowarzyszeniowej z UE, demokracji, wolności, godności. Strzelanina rewolucyjnego Majdanu w Kijowie i ucieczka ówczesnego prezydenta W. Janukowycza spowodowały zmianę władzy państwowej na Ukrainie. Główną geopolityczną konsekwencją Rewolucji Godności dla Ukrainy był wybór drogi integracji europejskiej jako podstawowego wektora rozwoju. Oznaczało to odejście od prorosyjskiego kursu polityki zagranicznej i zmniejszenie zależności od Federacji Rosyjskiej niemal we wszystkich sferach życia. Wszystko to wywołało skrajnie negatywną reakcję Kremla i agresję Rosji przeciwko Ukrainie w postaci wojny hybrydowej. Rosja zaanektowała Autonomiczną Republikę Krymu, przeprowadziła tajną inwazję wojskową na obwody doniecki i ługański oraz kompleksowo wspierała nielegalne prorosyjskie quasi-formacje w ukraińskim Donbasie w postaci tzw. Donieckiej i Ługańskiej Republik Ludowych. 26 lutego 2014 r. rozpoczęła się wojna hybrydowa Federacji Rosyjskiej wobec Ukrainy (połączeniem środków „twardych” i „miękkich”, militarnych i informacyjnych), która później dla Ukrainy przekształciła się w nowoczesną wojnę narodowowyzwoleńczą.

Jednocześnie już wtedy Rosja rozpoczęła wojnę o zniszczenie Ukrainy lub wojnę egzystencjalną przeciwko Ukrainie i wszystkiemu, co ukraińskie. Na pierwszym etapie (26 lutego 2014 — 23 lutego 2022) rosyjsko-ukraińska wojna miała charakter hybrydowy — technologie hybrydowe (ukryta i jawna agresja, działalność sił paramilitarnych, operacje informacyjne itd.) były wykorzystywane przez Kreml w celu okupacji terytoriów ukraińskich. Od 2014 roku siłowy komponent wojny, który przyniósł śmierć i zniszczenia materialne, działał na ograniczonej przestrzeni, w lokalnym wymiarze części wschodnich obwodów Ukrainy. Jednocześnie ograniczonej skali rosyjskiej aktywności wojskowej towarzyszyło nieograniczone rozprzestrzenianie się dyskursu wojennego. Rozpoczęła się walka o dominację poglądów politycznych i religijnych, której celem było rozpowszechnienie i ugruntowanie idei „russkogo mira”. Jednocześnie rozwijała się wojna informacyjna i kampanie propagandowe o wpływ na świadomość ludzi, kontrolę poznawczą i komunikacyjną, władzę nad ludzkimi poglądami, emocjami, myśleniem, umysłem. Na okupowanych ukraińskich terenach Rosja dążyła do kontrolowania zachowań i świadomości Ukraińców, starając się zasadniczo zniszczyć i zmienić ich tożsamość narodową. W odpowiedzi Ukraina rozpoczęła zakrojone na szeroką skalę prace nad wzmocnieniem swoich zdolności obronnych, zrzekła się statusu państwa neutralnego, podpisała i ratyfikowała układ stowarzyszeniowy z UE w marcu-wrzeźniu 2014 r., a 27 stycznia 2015 r. Rada Najwyższa Ukrainy przyjęła oświadczenie uznające Federację Rosyjską za państwo agresora.

Termin „wojna hybrydowa” nie istnieje w międzynarodowych dokumentach prawnych. Powstał on w latach 90. XX wieku jako część dyskursu amerykańskiego i rozpowszechnił się dzięki

pracy F. Hoffmana „Konflikt w XXI wieku. Powstanie wojen hybrydowych” (Hoffman, 2007). W pracach amerykańskich naukowców (Fox, 2017; Hoffman, 2007), w dyskursie polskim i ukraińskim (Asymetria i hybrydowość, 2011; Doroshko&Baliuk, 2018; Gorbulin, 2017; Magda, 2015,2017; Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego: Wojna hybrydowa, 2015) podkreślano, że wojna hybrydowa ma wymiar militarny, dyplomatyczny, polityczny, prawny, psychologiczny, finansowy, ekonomiczny, społeczny, ideologiczny, informacyjny. Polski badacz A. Krzak słusznie uważa: „Ta różnorodność elementów wchodzących w taką formę działalności destrukcyjnej stała się niezwykle popularnym tematem dyskursu politycznego i publicystycznego oraz została współcześnie zdefiniowana jako działania hybrydowe lub wojna hybrydowa” (Krzak, 2018, 11). Zwykle te kierunki realizacji wojny hybrydowej są łączone w różne kombinacje, wykorzystywane do celów militarnych. W wojnie hybrydowej obowiązuje zasada jednego ośrodka koordynacyjnego, który zarządza siłami regularnymi i nieregularnymi (informacyjnymi, terrorystycznymi, przestępczymi). Głównym instrumentem wojny hybrydowej jest inicjowanie i podtrzymywanie wewnętrznych sprzeczności i konfliktów przez państwo agresora w innym państwie wybranym do agresji. Jednocześnie strona agresora zazwyczaj publicznie zaprzecza swojemu zaangażowaniu w konflikt, starannie maskuje jego prawdziwy przebieg i inicjatorów.

Komponentami i odmianami wojny hybrydowej są wojna informacyjna, wojna cybernetyczna, wojna humanitarna, wojna handlowa, wojna partyzancka, działania bojowe sił paramilitarnych, akcje lub ataki terrorystyczne, starcia o charakterze międzyetnicznym i wreszcie wojna asymetryczna. W tym kontekście wojna asymetryczna polega na stosowaniu niekonwencjonalnych form i wykorzystywaniu w większości nieregularnych formacji wojskowych przeciwko przeważającym siłom wroga. Treściowo pojęcie wojny asymetrycznej stosowane jest w przypadku istotnej różnicy w potencjalach bojowych lub zdolnościach przeciwnych stron konfliktu zbrojnego. Przykładami takich form działań asymetrycznych są zasadzki, akcje snajperskie, użycie improwizowanych urządzeń wybuchowych itp. Znaczenie wojny asymetrycznej polega przede wszystkim na ograniczeniu psychologicznej gotowości przeciwnika do prowadzenia działań zbrojnych. Osiąga się to poprzez niszczenie różnych ważnych obiektów, w szczególności obiektów o zwiększonym zagrożeniu, obiektów symbolicznych, przywódców politycznych, miejsc gromadzenia znacznej liczby ludności cywilnej itp.

24 lutego 2022 roku Rosja rozpoczęła fazę agresywnej wojny na pełną skalę przeciwko Ukrainie. Zbrojna inwazja na pełną skalę potwierdziła, że wojnę hybrydową można prowadzić w celu znalezienia słabych punktów w obronie przeciwnika do dalszego otwartego zbrojnego zajęcia terytorium suwerennego państwa. Jednocześnie trwa stosowanie elementów wojny hybrydowej, o czym świadczy próba kierownictwa Federacji Rosyjskiej zacierania różnic między stanem wojny

a pokojem pod pozorem „specjalnej operacji wojskowej” (Russian Federation Announces „Special Military Operation” in Ukraine, 2022).

Od tego czasu wojna rosyjsko-ukraińska przekształciła się wreszcie w wojnę egzystencjalną dla Ukraińców. W sensie dosłownym wojna egzystencjalna to wojna o byt i o życie. Autorytarna rosyjska machina imperialna wszelkimi sposobami, w tym zbrojną agresją militarną i ludobójczymi praktykami, próbuje pozbawić Ukrainę i Ukraińców własnej historii, pamięci, tożsamości, kultury itp. W ten sposób przygotowywany jest grunt pod zniszczenie Ukrainy jako państwowego nosiciela prawdziwej wielowiekowej historii i tradycji państwowej Rusi-Ukrainy (Portnow, 2009; Prochanow, 2016; Yakubova, 2018). Współczesna zdradziecka agresywna wojna Federacji Rosyjskiej przeciwko Ukrainie to kolejna próba wymazania wszystkiego, co ukraińskie, z europejskiej i światowej przestrzeni cywilizacyjnej. Rosja chce zawłaszczyć ukraiński dyskurs historyczny w jego najszerszym znaczeniu. Ponieważ Ukraina i naród ukraiński samym swoim istnieniem i walką o niepodległość nie pozwalają na to rosyjskim apologetom imperializmu, cała machina państwowa rosyjskiego Lewiatana, przy wsparciu $\frac{3}{4}$ rosyjskiego społeczeństwa, prowadzi wojnę totalną z Ukrainą i narodem ukraińskim.

Jednocześnie rosyjscy okupanci nie stronią od nawet najbardziej cynicznych środków wojny agresywnej. Należy do nich w szczególności ludobójstwo Ukraińców, którego liczne fakty odnotowano w różnych miejscach na Ukrainie, a Bucza w obwodzie kijowskim, stała się tragicznym symbolem bestialstwa. Wojna stała się tragedią i traumą dla milionów Ukraińców. Rosjanie dopuścili się ludobójstwa na ludności cywilnej Ukrainy: mordów, tortur, przemocy seksualnej, rozstrzelania, uprowadzania i deportacji dzieci, ostrzału infrastruktury krytycznej, niszczenia szpitali, szkół, przedszkoli, muzeów i kościołów, budynków mieszkalnych itp. Ponad 81 000 obiektów cywilnych zostało zniszczonych lub uszkodzonych w ciągu roku od rozpoczęcia inwazji na pełną skalę. To ponad 62 000 budynków mieszkalnych, ponad 2 300 placówek oświatowo-wychowawczych oraz ponad 450 placówek medycznych. Uszkodzonych lub zniszczonych zostało 4 040 km sieci infrastrukturalnych — gazociągów, wodociągów, sieci elektroenergetycznych. Agresja Federacji Rosyjskiej spowodowała długotrwałe szkody w środowisku. Według rządu ukraińskiego, wojna wywołała szkody ekologiczne w kraju na ponad 46 miliardów dolarów. Od października 2022 r. wróg celowo niszczy krytyczną infrastrukturę cywilną, w szczególności infrastrukturę energetyczną. Na 112 obiektów przeprowadzono 255 ataków z użyciem broni rakietowej i samolotów lub dronów wojskowych (ponad 77 % tych ataków przeprowadzono od października do lutego — 197) (Kostin, 2023). Ataki te są skierowane na celowe tworzenie warunków niemożliwych do życia, co odpowiada jednej z cech charakterystycznych ludobójstwa określonych w Konwencji ONZ o zapobieganiu i karaniu zbrodni ludobójstwa.

Innym przejawem zdrady Rosji był terroryzm nuklearny z jej strony. Wyrazem tego było zajęcie elektrowni jądrowych w Czarnobylu i Zaporozżu przez rosyjskie siły okupacyjne. Sam akt rosyjskiej agresji na niepodległą Ukrainę, ludobójcze praktyki rosyjskich okupantów oraz terroryzm nuklearny stoją w sprzeczności z obowiązującymi międzynarodowymi normami i aktami prawnymi. Ponadto zdradliwość działań Federacji Rosyjskiej szczególnie podkreśla fakt, że czyni to państwo nuklearne, stały członek Rady Bezpieczeństwa ONZ oraz gwarant integralności terytorialnej i suwerenności Ukrainy (według memorandum z 5 grudnia 1994 r. [Memorandum on security, 1994]).

W szerokim znaczeniu pojęcia „egzystencji” mamy zupełnie odmienne rosyjską i ukraińską wizję wojny rosyjsko-ukraińskiej. Dla oficjalnej Moskwy jest to wojna o całkowite zniszczenie nowoczesnego państwa i społeczeństwa ukraińskiego. Dla Ukrainy główną treścią wojny egzystencjalnej jest walka o wyzwolenie narodowe, o przywrócenie i odbudowę Ukrainy w granicach uznanych przez obowiązujące akty międzynarodowe z 1991 r., o obronę ukraińskich i ogólnoeuropejskich wartości — wolności, godności, demokracji, praw człowieka, równości, uniwersalności prawa. Właśnie te sensory życia wraz z Ukrainą i Ukraińcami Rosja chce zniszczyć, a społeczeństwo ukraińskie z całych sił stara się bronić, chronić i ustanawiać. Mykoła Riabczuk, ukraiński intelektualista, publicysta, wiceprezes Ukraińskiego Centrum Międzynarodowego PEN Clubu, w styczniu 2017 roku w Królewskim Instytucie Stosunków Międzynarodowych (Chatham House) w Londynie, w raporcie o zmianach tożsamości Ukraińców, jasno sformułował oczywistą już opinię: „Ukraińcy od Rosjan różnią się umiłowaniem wolności” (Riabczuk, 2022).

Wojna narzucona przez Rosję z jednej strony powtarza pewne standardy klasycznych wojen XX wieku, z drugiej strony jest zupełnie nowa lub inna z punktu widzenia zastosowania komponentów technologicznych współczesnej cywilizacji. Nowoczesna wojna rosyjsko-ukraińska jako „wojna nowej generacji” (Wojnowski, 2015,) jest rodzajem „wojny internetowej”. Ta wojna jest pierwszą w historii ludzkości, która toczy się w dobie portali społecznościowych, telefonów komórkowych, z których można sterować satelitami, samych satelitów, z których widać wszystko na ziemi, aktywnego korzystania z dronów bojowych itp. Tak więc współczesna wojna rosyjsko-ukraińska nosi wszelkie znamiona „wojny czwartej generacji” lub „wojny sieciocentrycznej”: charakteryzuje się użyciem wysoce celnych „inteligentnych” rodzajów broni, organizacją i prowadzeniem działań wojennych za pomocą sieci informacyjnych i komputerowych, realizacją operacji informacyjno-psychologicznych i ataków cybernetycznych, zacieraniem się granic między kategoriami wojny i pokoju, frontu i tyłu, wojskowych i cywilnych itp. W przyszłości, i to w szybkim czasie, może przekształcić się w „wojnę szóstej generacji” (Wojnowski, 2015, 34), co częściowo już widać na przykładzie wydarzeń z aktualnej wojny rosyjsko-ukraińskiej.

Po raz pierwszy, wielka wojna stała się dostępna informacyjnie w czasie rzeczywistym dla wielomilionowych widzów dzięki kanałom telewizyjnym CNN, CBS, NBC, Fox, BBC, ABC, mediom masowym i sieciom społecznościowym (Kuleba, 2019). Dostarczanie najnowocześniejszej zachodniej broni, amunicji oraz stała pomoc finansowa ze strony ukraińskich sojuszników i partnerów stała się możliwa dzięki temu, że obywatele wolnego świata byli dobrze poinformowani o zbrodniach i okrucieństwach popełnianych przez rosyjskie siły terrorystyczne na terenach Ukrainy (Snyder, 2022). I to miało wpływ na opinię publiczną w wielu wiodących krajach świata, w tym w Stanach Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii, Polsce, Kanadzie, Niemczech, Francji, Szwecji, Japonii, Korei Południowej i Australii. Dlatego Ukrainie udało się uzyskać tak bezprecedensowe wsparcie ze strony naszych zachodnich sojuszników.

Skuteczna pomoc wojskowa Zachodu wraz z konsolidacją społeczeństwa ukraińskiego i zwycięstwem Sił Obronnych Ukrainy jest kluczem do ogólnego sukcesu Ukrainy — zwycięstwa w wojnie z nowoczesnym neoimperialnym Roszystanem, wypędzenia okupantów z terytorium Ukrainy, ochrony wspólnych europejskich wartości oraz powrotu do aktualnych międzynarodowych norm i zasad prawnych. Ogólnie np. pomoc wojskowa USA dla Ukrainy za kadencji administracji Joe Bidena wynosi prawie 27,5 mld dolarów, a całkowity wkład UE w ramach Europejskiego Funduszu na rzecz Pokoju (EPF) dla Ukrainy wzrósł do 3,6 mld euro. Według badań Sztokholmskiego Międzynarodowego Instytutu Badań nad Pokojem (SIPRI), na tle pełnej inwazji rosyjskiej w 2022 roku, Ukraina stała się trzecim co do wielkości importerem broni na świecie (Surgeinarms, 2023). Zwiększenie i przyspieszenie kompleksowej pomocy wojskowej dla Ukrainy ze strony sojuszników i partnerów znacznie przyspieszy wyzwolenie terytorium Ukrainy, przybliży jej zwycięstwo i uniknięcie dalszych licznych tragedii ludzkich, zniszczeń obiektów cywilnych, infrastruktury, wartości kulturowych itp.

Od lutego 2014 do maja 2023 roku Ukraina i naród ukraiński, przy wojskowo-technicznej, polityczno-dyplomatycznej i humanitarnej pomocy swoich sojuszników i partnerów, bohatercko powstrzymywali początkowo hybrydową, a teraz na pełną skalę agresję militarną rosyjskiego jądrowego Lewiatana, chroniąc Ukrainę, Europę i świat. Ukraina stała się Rubikonem oddzielającym pokój od wojny, światło od ciemności, demokratyczną godność od totalitarnego despotyzmu, wreszcie cywilizację od barbarzyństwa. Ukraina pokazała całemu światu niezłomność i niezłomność ukraińskiego charakteru, wiarę Ukraińców w wolność i wolę, prawo do godnego wyboru i wolnego życia, do niepodległości państwowej i demokratycznego rozwoju. Ukraina już wygrała tę sprawiedliwą i wyzwalającą, ale krwawą i niszczycielską wojnę przeciwko współczesnej imperialistycznej Rosji. Ostateczne zakończenie współczesnej wojny rosyjsko-ukraińskiej, to jest tylko kwestia czasu i miary ludzkich cierpień i tragedii.

WNIOSKI

Wnioskujemy, że wydarzenia na Ukrainie na przełomie 2013 i 2014 roku, w szczególności przebieg podpisania umowy stowarzyszeniowej z UE, nagle jej odrzucenie przez społeczeństwo i partnerów Ukrainy, rewolucja europejska, nowy Ukraiński Majdan i Rewolucja Godności uruchomiły mechanizm resetu władzy i miały kolosalną wartość. Perspektywa realnego wycofania się Ukrainy z orbity integracyjnej Rosji wywołała potężną, złożoną reakcję Kremla. Znalazło to wyraz w rosyjskiej interwencji hybrydowej, aneksji Krymu i stworzeniu realnego zagrożenia dla integralności terytorialnej i suwerenności Ukrainy. Wbrew temu wyzwaniu Ukraina rozpoczęła wzmocnianie zdolności obronnych państwa, zrzekła się statusu państwa neutralnego i uznała Rosję za państwo agresora.

Agresywna i aneksjonistyczna polityka Rosji wobec Ukrainy od 2014 roku wyraźnie wskazywała na dążenie Rosji do wzmocnienia własnej pozycji w układzie dynamicznego systemu stosunków międzynarodowych początku XXI wieku. „Wojny Putina” (Herpen, 2015), a zwłaszcza „bitwa o Ukrainę” (Felshtinsky&Stanchev, 2015), miały przyczynić się do odrodzenia regionalnego i globalnego przywództwa Federacji Rosyjskiej w postbipolarnym systemie międzynarodowym. Doprowadziło to do aktywizacji polityki zagranicznej Rosji we wszystkich kierunkach, a przede wszystkim w sferze odbudowy wpływów na przestrzeni poradzieckiej. Hybrydowe i niekonwencjonalne sposoby realizacji takiej polityki, a następnie przejście do pełnej agresji na Ukrainę doprowadziły Moskwę do ślepego zaułka. Jednocześnie jawnie ekspansjonistyczna polityka Rosji wobec Ukrainy powinna stanowić poważną lekcję dla państwa i społeczeństwa ukraińskiego na przyszłość.

Aktualny okres niepodległości Ukrainy stał się dla niej z jednej strony potężnym wyzwaniem i sprawdzianem jej siły i perspektywy historycznej, z drugiej uczynił z niej podmiot europejskiej (regionalnej) i światowej (globalnej) historii. Rozpoczęta przez Federację Rosyjską wojna agresywna przeciwko Ukrainie trwa już ponad dziewięć lat — od 26 lutego 2014 r. Ona przeszła przez dwie fazy: I — wojna hybrydowa od 26 lutego 2014 r. do 23 lutego 2022 r.; II — wojna na pełną skalę, która trwa od 24 lutego 2022 r. Dla Zachodu (przede wszystkim państw członkowskich NATO i UE) tę wojnę można uznać za hybrydową III wojnę światową, która trwa od ponad dziewięciu lat (Gorbulin, 2017). Poprzedziła ją współczesna zimna wojna Rosji przeciwko NATO i UE (rozpoczęło ją wystąpienie W. Putina na forum bezpieczeństwa w Monachium 10 lutego 2007 r.). Jednocześnie dla Ukrainy wojna rozpętana przez Rosję jest wojną narodowo-wyzwoleńczą XXI wieku. W tej wojnie Ukraina broni nie tylko swojej niepodległości, głównych wartości egzystencjalnych i wyboru demokratycznego, ale także ogólnoeuropejskich zasad, praw

i wolności, aktualnych międzynarodowych podstaw prawnych współczesnego porządku światowego.

Hybrydowa agresja Federacji Rosyjskiej na Ukrainę (od 26 lutego 2014 roku) i jej dalsze przekształcenie w wojnę na dużą skalę (od 24 lutego 2022 roku) stały się faktycznie początkiem poważnej transformacji postbipolarnego systemu stosunków międzynarodowych, które ukształtowały się w swoich głównych rysach po upadku ZSRR i światowego systemu socjalizmu w 1991 roku. Rosja jednostronnie zagroziła nie tylko suwerenności i integralności terytorialnej Ukrainy, ale także przystąpiła do demontażu całej międzynarodowej struktury prawnej nowoczesnego porządku światowego. W związku z tym jej agresywne kroki wywołały reakcję oporu nie tylko ze strony państwa i społeczeństwa ukraińskiego, ale także doprowadziły do sankcji ze strony większości społeczności światowej. Świadczą o tym wprowadzone od 2014 r. (a zwłaszcza od końca lutego 2022 r.) sankcje indywidualne i sektorowe wobec Rosji, rosyjskich firm, osób prawnych i osób fizycznych. W latach 2014–2023 Zgromadzenie Ogólne ONZ przyjęło 14 rezolucji w sprawie przywrócenia pełnej integralności terytorialnej i suwerenności Ukrainy w granicach uznanych przez prawo międzynarodowe z 1991 roku.

Można stwierdzić, że stopniowo powstawała potężna koalicja międzynarodowa, która miała pomóc Ukrainie i zapewnić jej zwycięstwo we współczesnej wojnie rosyjsko-ukraińskiej. Podstawę tej koalicji stanowiły państwa członkowskie UE i NATO, a czołowe pozycje zajmują USA, Polska, Wielka Brytania przy poważnej pomocy Francji, Niemiec, Turcji, Włoch, Litwy, Estonii, Kanady i Australii. Zwycięstwo nad rosyjskim militarystką wymaga dalszej konsolidacji działań: wojskowych, informacyjnych, sankcyjnych, kulturalnych, dyplomatycznych, prawnych. I dotyczy to zarówno Ukrainy, jak i jej sojuszników i partnerów na całym świecie. Tylko taki „zbiorowy Ramstein” będzie gwarantem zwycięstwa Ukrainy, ukarania winnych rosyjskiej agresji na Ukrainę i popełnionych przez nią zbrodni (Bunyak, 2023), wyzwolenia wszystkich terytoriów ukraińskich, odbudowy Ukrainy, stworzenia nowej międzynarodowej (europejskiej i globalnej) konfiguracji bezpieczeństwa.

Podsumowując ogólny zarys i analizę pełnowymiarowej fazy wojny rosyjsko-ukraińskiej, narysujemy jej znaczenie z punktu widzenia perspektyw rozwojowych Ukrainy, Europy i świata. Perspektywa ukraińska przewiduje całkowite wyzwolenie terytorium, uzyskanie gwarancji bezpieczeństwa w wyniku pełnego członkostwa w NATO i UE oraz przekształcenie Ukrainy w potężnego gracza regionalnego. Perspektywa europejska powinna opierać się na świadomości wszystkich europejskich aktorów prymatu zasad bezpieczeństwa i podstaw rozwoju wzajemnie korzystnych relacji wertykalnych i poziomych w sferze gospodarczej, finansowej, naukowo-technicznej itp. Perspektywa globalna powinna przewidywać dalszy wszechstronny rozwój współzależnego

świata opartego na wyraźnym przestrzeganiu międzynarodowego pola prawnego, interakcji międzypaństwowych jako podstawy nowej architektury porządku światowego.

Zwycięstwo Ukrainy w wojnie z Rosją otwiera zatem drogę do osiągnięcia pokoju w wymiarze lokalnym, regionalnym i globalnym. Zwycięstwo Ukrainy powstrzyma rosyjską agresję, mordstwa, niszczenie infrastruktury i obiektów cywilnych oraz stworzy podstawy do negocjacji na wszystkich poziomach. Jednocześnie, jak słusznie zauważają ukraińscy naukowcy, „osiągnięcie trwałego pokoju jest możliwe albo w przypadku zniszczenia wroga jako skutecznej siły, albo włączenia go do swojego systemu władzy, poprzez jego ujarzmienie lub ujarzmienie. Wtedy podmiot akcji traci swoją tożsamość i własną wolę” (Parakhonsky&Yavorska, 2022). Realia stosunków kijowsko-moskiewskich wymagają wypracowania i praktycznego wdrożenia radykalnie odmienionych podstaw pojęciowych, taktycznych i strategicznych podejść do współistnienia z nowoczesną Rosją. Jednocześnie chodzi nie tylko o osiągnięcie rosyjsko-ukraińskiego porozumienia, ale także o zawarcie i podpisanie kompleksowych porozumień o pokoju i bezpieczeństwie oraz porozumień w ramach ustanowienia nowego międzynarodowego i światowego systemu prawnego, który gwarantowałby rzetelne ochrony przed agresją dla wszystkich członków społeczeństwa globalnego. Oznacza to, że zwycięstwo Ukrainy w wojnie rosyjsko-ukraińskiej będzie miało bezpośrednią konsekwencję w poszerzaniu przestrzeni demokratycznego pokoju i wzmocnieniu bezpieczeństwa regionalnego i globalnego.

Literatura:

- Asymetria i hybrydowość — stare armie wobec nowych konfliktów, pod red.: W. Sokaly i B. Zapaly, Warszawa: Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, 2011
- Akopov, Piotr; 2022, Nastupleniye Rossii i novogo mira [Ofensywa Rosji i nowego świata]. URL: <https://web.archive.org/web/20220226051154/https://ria.ru/20220226/rossiya-1775162336.html> (dostęp: 30.05.2023)
- Bieleń, Stanisław; 2021, Turbulence in the Post-Cold War Era, Warszawa: Publishing house of the University of Warsaw
- Bucharest Summit Declaration. (2008). Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Bucharest on 3 April 2008. URL: http://www.summitbucharest.gov.ro/en/doc_201.html (dostęp: 24.05.2023)
- Buniak, Waleria; 2023, Henprokurory pidpysaly uhodu pro stvorenniya Centru z rozsliduvannia zlochyniv ahresiyi Rosiyi u Haazi [Prokuratorzy Generalni podpisali porozumienie w sprawie powołania Centrum Badania Zbrodni Rosyjskiej Agresji w Hadze]. URL: <https://detector.media/infospace/article/208617/2023-03-05-genprokurory-pidpysaly-ugodu-pro-stvorenniya-tsentru-z-rozsliduvanniya-zlochyniv-agresii-rosii-u-gaazi/> (dostęp: 20.05.2023)

- Dnisriansky, Myroslaw; 2021, Zagostrennia geopolitycznych vzajemyn u period postmodernu ta stanovysze Ukrainy [Zaostrzenie stosunków geopolitycznych w okresie ponowoczesnym a sytuacja Ukrainy], Lviv: Lviv National University Doroshko, Mykola&Baliuk, Valentyn; 2018, Gibrydnaviy na Rosii proty Ukrainy pisali Revoliucii Gidnosti [Wojna hybrydowa Rosji z Ukrainą po rewolucji godności], Kyiv: Nika-Centr
- Dugin, Aleksandr; 1997, Osnovygeopolitiki. Geopolitichieskoye buduszieye Rossii [Podstawy geopolityki. Geopolityczna przyszłość Rosji], Moscow: Arktogieya “Existential” is Dictionary.com’s Word of the Year (2019). Retrieved from: <https://www.cbsnews.com/news/word-of-the-year-existential-is-the-word-of-the-year-dictionary-dot-com/> (dostęp: 20.05.2023)
- Felshtinsky, Yriy&Stanczew, Michail; (2015), Trzecia wojna światowa. Bitwa o Ukrainę, Poznań: REBIS Publishing House
- Felshtinsky, Yriy&Stanczew, Michail; 2022, Blowing Up Ukraine: The Return of Russian Terror and the Threat of World War III, London: Gibson Square
- Fox, Amos; 2017, Hybrid Warfare: The 21st Century Russian Way of Warfare, Kansas: School of Advanced Military Studies United States Army Command and General Staff College Fort Leavenworth
- Gorbatenko, Wołodymyr; 2022, Raszyzm. URL: <https://vue.gov.ua/Рашизм> (dostęp: 20.05.2023)
- Gorbulin, Volodymyr; 2017, Svitovagibrydnajina: ukraińskij front [Globalna wojna hybrydowa: front ukraiński], Kyiv: NationalInstitute of Strategic Studies
- Grycak, Jaroslaw 2022, V Ukrainivy rishuietsia doliavsiogosvitu [Na Ukrainie rozstrzygają się losy całego świata]. URL: <https://zbruc.eu/node/110916> (dostęp: 11.05.2023)
- Herpen, Marcel, 2015, Putin’s Wars: The Rise of Russia’s New Imperialism. Second Edition, Lanham: Rowman & Littlefield Publishers
- Hoffman, Franc; 2007, Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars, Arlington: Potomac Institute for Policy Studies
- Kornijevsky, Oleksandr&Fylypenko, Artem; 2021, Retrospektyvna refleksia „porazky” v suspilniy svidomosti narodiv Centralno-Shidnoi Europy [Retrospektywna refleksja „porażki” w świadomości społecznej narodów Europy Środkowo-Wschodniej]. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-05/korniiievskiy_filipenko_red_06.11.2020-1.pdf (dostęp: 25.05.2023)
- Korovin, Valerij; 2016, Impierskiy razgovor. Imperia, geopolitika, ideologia, tradycya [Imperial rozmowa. Imperium, geopolityka, ideologia, tradycja]. Moscow: Book world
- Kostin, Andriy; 2023, Press conference on the work of the prosecutor’s office during the year of full-scale aggression of the Russian Federation. 22.02.2023. Website: Office of the Prosecutor General. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/preskonferenciya-andriya-kostina-pro-roboti-prokuraturi-za-rik-povnomasstabnoyi-agresiyi-rf> (dostęp: 20.05.2023)
- Krzak, Andrzej; 2018, Wojny przyszłości po rosyjsku — wojna hybrydowa, informacyjna i psychologiczna na tle konfliktu ukraińskiego; w: Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego, 2018, N 18, s. 11–39
- Kuleba, Dmytro; 2019, The War for Reality: How to Win in a World of Fakes, Truths, and Communities. Kyiv: Knyholav
- Kuźniar, Roman; 2022, Zmierzch liberalnego porządku międzynarodowego 2011–2021, Warsaw: Wyd. Scientific Scholar
- Kuzio, Taras; 2017, Putin’s War Against Ukraine: Revolution, Nationalism, and Crime, London: Publishing Platform

- Kyrydon, Alla & Troyan, Serhiy; 2022, The civilization war 2014-2022: the national liberation war of Ukraine in XXI century (theoretical discourse); w: The Russian-Ukrainian war (2014–2022): historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects: Scientific monograph, Riga, Latvia: “Baltija Publishing”, s. 523–534
- Magda, Jewgen; 2015, Gibrydnawijna: vyzyty i peremogty [Wojna hybrydowa: przetrwać i wygrać], Harkiv: Vivat
- Mahda, Jewgen; 2017, Hybrid aggression of Russia. Lessons for Europe, Kyiv: Kalamar
- Memorandum on security assurances in connection with Ukraine’s accession to the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons, Budapest, 05. 12. 1994. URL: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%203007/Part/volume-3007-I-52241.pdf> (dostęp: 30.05.2023)
- Mink, Georges & Neumayer, Laure; 2007, L’Europe et ses passés douloureux [Europa i jej bolesna przeszłość], Paris: The Discovery, coll. “Research”
- Muhin, Aleksiej; 2015, Vladimir Putin. Who is Mister P? Moscow: Algoritm
- Myhalchenko, Nikolaj; 2013, Ukrainskaya regionalnaya cywilizacyya: proshloye, nastoyascheye, buduscheye [Ukraińska cywilizacja regionalna: przeszłość, teraźniejszość, przyszłość], Kyiv: National Academy of Sciences of Ukraine
- Parahonsky, Borys & Yavorska, Galyna; 2019, Ontologia viyny i myru: bezpeka, strategija, smysl [Ontologia wojny i pokoju: bezpieczeństwo, strategia, znaczenie], Kyiv: National Institute of Strategic Studies
- Perepelycia, Grygorij; 2015, Ukraina — Rosia: viyna v umova hspivisnuvannia [Ukraina — Rosja: wojna w warunkach współistnienia], Kyiv: Stylos Publishing House
- Plokhyy, Serhiy; 2022, Ciavynnye viynoyu za vsiu Europu [Ta wojna jest wojną dla całej Europy]. URL: <https://zbruc.eu/node/110984> (dostęp: 25.05.2023)
- Portnov, Andriy; 2009, Mizh «Tsentral’noyu Yevropoyu» ta «Russkim mirom»: Suchasna Ukrayina u prostorimizhnarodny khintelektualnykh diskusiy [Między „Europą Środkową” a „światem rosyjskim”: współczesna Ukraina w przestrzeni międzynarodowych dyskusji intelektualnych], Kyiv: NISD, 2009
- Postanova Verhovnoi Rady Ukrainy; 2022, Pro Zayavu VR Ukrainy ”Pro vchynennia Rosiyskoyu Federaciyey ugenocydu v Ukraini” [Uchwała Rady Najwyższej Ukrainy. O oświadczeniu RW Ukrainy „W sprawie popełnienia przez Federację Rosyjską ludobójstwa na Ukrainie”]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2188-20#Text> (dostęp: 20.05.2023)
- Prokhanov, Aleksandr; 2016, Doktryna Russkoho mira [Doktryna świata rosyjskiego], Moskwa: Knyzhnyy mir
- Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego; 2015, Wojna hybrydowa — wydanie specjalne, pod red. Antoni Podolski, Warszawa: Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego. Centralny Ośrodek Szkolenia im. Gen. Stefana Roweckiego „Grota”
- Putin, Vladimir; 2007, Speech and the Following Discussion at the Munich Conference on Security Policy [Przemówienie i następująca po nim dyskusja na Konferencji Polityki Bezpieczeństwa w Monachium]. URL: <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/copy/24034> (dostęp: 20.05.2023)
- Riabchuk, Mykola; 2022, Ukrayin tsivi drosiyan vidriznyayut syalubov’yu do svobody [Ukraińcy różnią się od Rosjan umiłowaniem wolności]. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-38671637> (dostęp: 11.05.2023)
- Russian Federation Announces “Special Military Operation” in Ukraine; 2022, As Security Council Meets in Eleventh-Hour Effort to Avoid Full-Scale Conflict. URL: <https://press.un.org/en/2022/sc14803.doc.htm> (dostęp: 30.05.2023)

- Snyder, Timothy; 2022, The State of the Russo-Ukrainian War. URL: https://snyder.substack.com/p/the-state-of-the-russo-ukrainian?utm_source=twitter&utm_campaign=auto_share&s=w&fbclid=IwAR3SrP6zUnBKjDm2XvjBItek9AIC3QBWvymgnDgcAlz54T3ojvSIwtdIhsQ (dostęp: 20.05.2023)
- Troyan, Serhiy; 2016, Lokalna cywilizacja w wymiarze globalizacji (przykład Ukrainy); w: Z. Zagórski, S. Kamiński. (Ed.), (Nie)ład a (od)budowa cywilizacji, Wrocław: Publishing House of the University of Wrocław, s. 147–160
- Uchwała Rady Najwyższej Ukrainy; 2023, „O stosowaniu przez reżim polityczny Federacji Rosyjskiej ideologii faszyzmu, potępieniu podstaw i praktyk rasyzmu jako totalitarnych i niehumanitarnych” (przyjęta w dniu 2 maja 2023 r.), URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3078-IX#Text> (dostęp: 31.05.2023)
- Volovych, Oleksij; 2014, Istoriayak pole zmagania „Ukrainskogosvitu” i „Russkogo mira” [Historia jako pole rywalizacji między „światem ukraińskim” a „światem rosyjskim”]; w: Zovnishnispravy. № 12, s. 19–23
- Yakubova, L. (2018). „Russkiy mir” v Ukraini: na krayu prirvy [„Rosyjski świat” na Ukrainie: na skraju przepaści], Kyiv: „CLIO” Publishing House
- Wojnowski, Michał; 2015, Koncepcja „wojny nowej generacji” w ujęciu strategów Sztabu Generalnego Sił Zbrojnych Federacji Rosyjskiej; w: Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego, N 13, s. 13–39
- Zaypel, Hubert; 2016, Putin: Logika vlasti [Putin. Logika władzy]. Moscow: Time